

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10889

DI FON

Sholem Aleichem

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ליטעראטור פאר דער שול

II

די פֿון

פון

שלום-עליכם

ארויסגעגעבן

פון דער

י. ל. פרץ-שול

אין וויניפעג

DI FON

— by —

SHOLEM ALEICHEN

PUBLISHED BY

I. L. PERETZ SCHOOL IN WINNIPEG

די פאָן

א.

קינדער! איך וועל איך דערציילן א מעשה מיט א פאָן. ווי אזוי איך, אן ארעמאנס א יינגל, האָב באקומען אויף שמחת-תורה א פאָן, ווי שווער זי איז מיר אָנגעקומען און ווי גרינג איך האָב זי פארלאָרן. גאָט האָט מיר געשטראַפֿט, איך האָב זי אויסגעקרענקט...

אז איך בין געווען א קליין יינגעלע אזוי ווי איר, האָט מען מיר גערופן "טאַפעלע טוטא-ריטו", דאָס הייסט: "קאַפעלע קוקאריקו". ווייסט איר פארוואָס? — ווייל, ערשטנס, האָב איך גע-האַט א דין קוויטשיק קולכל, ווי א יונג הענדל וואָס האָט נאָרוואָס אָנגעהויבן צו קרייען, און, צווייטנס, האָב איך נישט געקאַנט אויסריידן קיין "קוף" און קיין "גימל", און ווי אויף צו-להכעיס האָט מיין טאטע באדארפט הייסן קלמן, מיין מאמע — גימל קלמנס, איך — קאַפּל, גימל קלמנס, און דער רבי — גרשון גאָרגל דרדקי פון גאלאגאניווקע.

— יינגעלע! ווי אזוי רופט מען דיר?

— מיך? טאָפּל דיטל טלמנס...

— העכער אביסל!

— טאָפּל דיטל טלמנס!..

— נאָך העכער!

איך שריי אויף א קול:

— טאָפּל! דיטל! טל-מנס!

— און ביי וועמען לערנסטו?

— ביי וועמען לערן איך? ביי דרשון דאָרדל

דרדטי פון דאלאדאניוומע!..

דער עולם לאכט.

דער עולם לאכט — און איך וויין.

איך וויין ניט פון דעם, וואָס מ'לאכט פון

מיר, נאָך דערפאר, וואָס מ'שלאַגט מיך: דער

טאטע, די מאמע, די שוועסטער, דער רבי, די

תלמידים. מ'לערנט מיך, איך זאל ריידן, "ווי א

מענטש"...

דער רבי האָט מיר איינמאל אריינגעזעצט

א "שפּרייזעלע" צווישן די ציינער און האָט

געהייסן די תלמידים זיי זאלן מיר שפּייען אין

מויל אריין, — טאָמער וועט דאָס זיין א רפואה...

ב.

האָבן אויף שמחת - תורה א פּאָן, טאקע

וואָס א פאָן הייסט, א פאָן מיט א שטעקל, פון אויבן אן עפל, אינם עפל א ליכטל — דאָס האָט ביי מיר דעמאָלט אויסגעוויזן אזא גליק, אזא גליק, וואָס איך האָב גאָר מורא געהאט אפילו טראכטן פון דעם. קארג גוטע זאכן איז פאראן אויף דער וועלט? למאי ס'איז פאראן אזעלכע יינגלעך אין חדר, וואָס פארמאָגן געלט אויף צו קויפן א מעסערל, א בייטעלע, א שטעקעלע? למאי ס'איז פאראן יינגלעך אזעלכע, וואָס עסן אלע טאָג קאנפעקטן, קנאקן ניסלעך; פון בייגל שמועסט מען ניט! היינט איז פאראן אזעלכע, וואָס עסן ווייסע בולקע אין דער וואַכן... אזא מזל!

אוי, קינדערלעך! איך האָב קיין ווייסע בול-קע אין דער וואַכן קיינמאָל ניט געגעסן! איך בין גערן געווען, אז איך געהאט שווארץ-ברויט צו זאט, מהמת מיר זיינען געווען, ניט פאר איך געדאכט, ביטערע אַרעמעלייט, אביונים, כאַטש אלע האָבן ביי אונדז געהאַרעוועט: דער טאטע, עליו השלום, איז געווען אונטער - שמש אינם אונטערשטן קלייזל פון דער קצבישער קלויז, די מאמע, עליה השלום, איז געווען א בריה אויף באקן קאַרענעם לעקעך, און די שוועסטער האָבן אונטערגעארבעט זאָקן.

איך מעגט מיר גלויבן בנאמנות, איך האָב ניט געוואוסט דעם טעם, וואָס הייסט אָפעסן אזוי,

אז איך זאל טאקע בארד נישט קאנען עסן נאכ-
אמאל.

היינט ווער שמועסט האבן ביי זיך אין
קעשענע א קאפיקע, אן אייגענע קאפיקע — דאס
האט זיך מיר אפילו נישט געהלומט.

און שטעלט איך פאר, אז איך, קאפל
קוקאריקו, ווער מיטאמאל א גביר און באקום
מיין אייגנס צוויי-און-צוואנציק קאפיקעס!

אפשר מיינט איך א נס — א פריץ האט
פארלאזן און איך האב געפונען? האט איך
דוקא נישט געטראפן. אדער טאמער רעכנט איך,
איך האב זיי גלאט אזוי ערגעץ דערמאפט,
ארויסגעגנבעט חלילה פון א פושקע? נאט זאל
איך היטן פון אזא מחשבת! איך האב זיי, שווער
איך איך, פארדינט, פארהאָרעוועט מיט מיינע
אייגענע... פיס.

דאס איז געווען פורים, האט מיך דער
טאטע געשיקט איך זאל צעטראגן דעם שלח-
מנות צווישן די בעלי-בתים פונם אונטערשטן
קלייזל פון דער קצבישער קלויז. פריער פלעגט
צעטראגן דעם שלח - מנות איינע פון מיינע
עלטערע שוועסטער, און איצט, אז איך בין
שוין אביסל אונטערגעוואקסן, האט דער טאטע
געזאגט, אז איך מעג שוין אויך זיין א שטיקל
חילת. האב איך גענומען דאס שעלעכל מיטן

פלעדל, ארומגעטראגן דאס פון שטוב צו שטוב
צווישן אלע בעלי-בתים פונם אונטערשטן קלייזל
פון דער קצבישער קלויז, געקנאטן מיט די באָר-
וועסע פיס די קאלטע, גליטשיקע בלאַטע, און
פון די גראַשנס, וואָס מ'האַט מיר געשענקט
פארן וועג, האָב איך געמאכט א זילבערנעם
פערציקער מיט פיר גראַשנס.

ג.

באקומען מיטאמאל אזא אוצר, גיי איך
ארום און טראכט, וואָס טוט מען מיט, קיין עין
הרע, אזוי פיל געלט?

קומען צו גיין צו מיר דער יצירהרע מיטן
יצר-טוב און מוטשן מיר. דער יצירהרע זאגט:

— וואָס וועסטו זיך האלטן מיט די גראַשנס,
נאר איינער? קויה זיך עפעס: קויה מאַנדלעך,
קויה פלעדלעך גוטע מיט האַניק-פארפל, אָדער
כאַטש אן עפל א געפרוירענעם, וועסטו זיך
מחיה זיין.

— נאַכגעבן דער קישקע? — זאָג איך. —
וועל איך אויפעסן אין איין טאַג דאָס גאַנצע
געלט. איך וויל ניט!

— גערעכט! — זאָגט דער יצר-טוב. —
א סך גלייכער שוין פארלייען דער מאמען די
עטלעכע קאַפיקעס! איר וועט דאָס צונויף קומען.

— א חכם! — זאג איך. — סזאל זיין
פארפאלן? ווו וועט זי נעמען אויף אפצוגעבן?
— זי מוטשעט זיך נעבעך, — זאגט דער
יצר-טוב, — און צאלט פאר דיר שכר-לימוד...

— וואס געהער זיך אן מיט דיר שכר-
לימוד? — זאגט דער יצר-הרע. — קויה זיך
בעסער א פייפעלע פון וויסע ליים מיט רויטע
פינטעלעך, א מעסערל א שארפס מיט צוויי
קלינגלעך און מיט א מעשענעס קאסטן, אדער
גאר א בייטעלע מיט א גוט שלעסל.

— וואס וועסטו האלטן אינם בייטעלע? —
זאגט דער יצר-טוב. — דעם דלות?

— קנעפלעך! — זאגט דער יצר-הרע. —
וועסט אנשטאפן א פול בייטעלע מיט קנעפלעך,
וועט מען מיינען, אז סאיז געלט, וועלן דיר אלע
יינגלעך מקנא זיין.

— וואס וועט דיר ארויסקומען פון דעם?
— זאגט דער יצר-טוב. — אט פאלג מיך. צעטייל גאר
דאס געלט פאר ארעמעלייט, סו צדקה, וועסטו
פארדינען א מצוה, ארעמעלייט נעבעך גייען
אויס פון הונגער.

— ארעמעלייט? — זאגט צו מיר דער
יצר-הרע. — ביסט אליין אן ארעמאנס א יינגל.
ביסט אליין תמיד הונגעריק. פארוואס האט דיר

קיינער ניט געגעבן, אז דו האסט ניט געהאט,
ניט היינט געדאכט?..

ד.

שיר-שיר האט מיך דער יצר-הרע אינמאל
ניט איבערגערעדט.

אין חדר האב איך געהאט א חבר —
יואליק, א נגידס א יינגל. ער פלעגט האבן תמיד
פולע קעשענעס מיט גוטע זאכן. נאר יענעס
געבן האט ער פיינט געהאט; מ'זאל זיך אויס-
ציען פאר אים — ניט א שמעק! פלוצים האט
זיך יואליק עפעס אנגעהויבן צו מיר שטארק
צושארן, צושמייכלען, געווארן מיט מיר חבר —
די גשמה!

— דו ווייסט? — מאכט ער צו מיר. —
ביסט א וויל יינגל, ווי איך בין א ייד. איך
האב דיך ליב נאר דערפאר, וואס דו האסט
פיינט בעטלען, אזוי ווי אנדערע: "גיב מיר א
שטיקעלע! גיב מיר א פינעלע!" אַנקוקן קאן
איך ניט אַט די בעטלערס!.. א שטיקל קאַנפעקט
ווילסטו?

— א שטיקל טאַנפעט? — זאג איך. —
פארוואס ניט?

— נו, — זאגט ער — און ניסלעך א צוויי
וואלסטו געקנאקט?

— ניסלעך? — זאג איך, — פארוואס ניט?
איך זאל האבן וואלט איך דעטנאט.

יואליק לייגט אריין די האנט אין קעשענע.
איך מיין, אז דאס נעמט ער ארויס און גיט מיר.
צום סוף רופט ער זיך אן צו מיר:

— איך וועל דיר געבן מארמעלאד א האלב
שטעקל און ניסלעך דריי... אויב דו וועסט זיך
מיט מיר בייטן. וועסט זיך בייטן?

— בייטן? — זאג איך, — מיט וואס וועלן
מיר זיך בייטן?

— איך וועל דיר — זאגט ער, — געבן
דאס מעסערל מיינס. דו ווייסט דאך מיין ווייס
מעסערל? אן אמתדיקס!

א חידוש אביסל, אויב איך ווייס יואליקס
מעסערל! ווער ווייסט ניט יואליקס מעסערל?
וויפל מאל האב איך אים דערויף מקנא געווען!
וויפיל מאל האב איך דאס געזען אין חלום!..

— נן, און איך? — זאג איך. — וואס זאל
איך דיר געבן דערפאר?

— און דו, — זאגט ער, — וועסט מיר
געבן דיין זילבערנעם פערציקער.

— נעם! — זאגט מיר דער יצר-הרע. —
נעם, סאיז אן אנטיק פון א מעסערל. אלע
יינגלעך וועלן דיר מקנא זיין...

איך וויל ארויסנעמען געלט; נאָר באַרד
פאַרכאַפּ איך זיך.

— אַ חכם אַ ייד! — זאָג איך. — פאַר
אַ פּערציטער טאָג מען שוין טויפּן אַ ניי מעסערל.

— אַט אזאַ מעסערל? — זאָגט יואליק. —
פּורים נאָכן קאַלטן קונגל!; .. שאַ, ווייסטו גאָר
וואָס? איך גיב דיר צו אַ האַלב טויז קנעפּלעך
ביינערנע.

— פאַר דעלט, — זאָג איך, — טאָג מען
טויפּן צען טויזנט טויז טנעפּלעך.

— נו, — זאָגט ער, — און קאַנפּעטן און
ניסלעך איז קיין געלט ניט? איך זאָג דיר צו,
אַלעמאַל, ווען דו וועסט בעטן, גיב איך דיר, ווי
איך בין אַ ייד. אַט האָב איך אַ צוואַק און
אייזערנעס, זעסטו? — שענק איך דיר אוועק דעם
צוואַק אומזיסט. דו זעסט, וואָס פאַר אַ צוואַק?

— וואָס דאַרף איך, — צוועטעס?

— ער וועט דיר, — זאָגט ער, — צוננױ
קומען, נאַרעלע. קאַנסט אים פאַרשלאָגן וווּ דו
ווילסט. קאַנסט מיט אים אויסגראָבן אַ גריבל.

— וואָס דאַרף איך, — זאָג איך, — דראָבן
דריבלעך?

— איך וועל דיר, — זאָגט ער, — לאָזן
דאוונען אין מיין סידורל.

— וואס דארף איד, — זאג איד, — דאוו
נען אין פרעמדע סידורים?

— איד וועל דיר געבן, — זאגט ער, —
אנמעסטן מײן שבתדיק קאשקעטל.

— וואס דארף איד, — זאג איד, — מעסטן
פרעמדע טאשטעטן?

— ווילסטו ניט? נא זשע דיר! — מאכט
יואליק און דערלאנגט מיר א בוכענצי אין זייט
אריין. — געפעלט אייך אביסל א קבצניוק?
איד גיב אים אזויפיל זאכן: א מעסערל, און
קנעפלעך, און קאנפעטן, און ניסלעך, און א
צוואק, און א סידורל, און א היטעלע אנמעסטן
— וויל ער נאך ניט! א קבצנישע קישקע —
ווילט מלייגט אין איר ניט אריין, איז ווינציק!
ער מיינט, אז ער האט א זילבערנעס פערציקער,
איז ער שוין א גאצער יאטעבע-דאס! ווארט
אויס, טאפעלע טוטאריטן, וועסט אמאל אנקומען
צו מיר, וועט דיר אויספאלן באקאס!.. נחמיה!
נא, איד שענק דיר אוועק דעם צוואק!..

יואליק שענקט אוועק דעם צוואק נחמיהן
(אין ארעם יינגל, וואס הינקט אויף א פיסל),
און מיט מיר ווערט ער אויס חבר.

ה

וועט איר דאך פרעגן: אויף וואס פארט
האט איד געהאלטן דאס געלט?

ערשטנס, אויף ל"ג בעומר צו דער סעודה.
 ל"ג בעומר צו דער סעודה פלעגן אלע קינדער
 ברענגען עפעס אין חדר אריין: ווער מזומן געלד,
 ווער אן עסנווארג, און ווער א נאשעריי. נאך איך
 איינער פלעג קומען מיט מיין שטענדיק אַנבייסן
 — א שטיקל ברויט מיט קנאבל. * עס פלעגט
 מיר פלאמען דאס פנים; און כאַטש אין קאָן
 האָט מען מיר אריינגענומען גלייך מיט אלע
 יינגלעך, נאָר געפילט האָב איך, אז ס'איז מצד
 רחמנוק — און ס'איז מיר נישט איינגעגאנגען די
 שמחה... "אצינד, האָב איך מיר געטראכט, הער
 איך אייך אלע מיטן קאָטער; איך בין, ברוד
 השם, אזא פארשוין, וואָס איך גיי מיט מזומנים.
 ווי באלד אזא נגידס א יינגל, ווי יואליק, גיט
 צושטייער א פערטעלע, מעג איך געבן א קאָ-
 פיקע, וואָרים וואָס בין איך אנטקעגן אים?
 א גארנישט! ווי איז אָבער דער דין, אז איך
 גיב א פיאטאקל, בין איך יוצא? נו, גיב איך
 טאקע א גרוינקע — און ווייסט ווער איז קאָפּל
 קוקאריקו!"

' און איך האָב אריינגעבראָקט אין דער
 קאראַבקע אויף ל"ג בעומר צען קאָפיקעס, דאָס
 איבעריקע געלאָזט אויף שפעטער.

שפעטער, זומער לעבן, ס'איז אויפגעקומען
 גרינווארג, עס האָבן זיך באוויזן פרישע אויבסטן

ביי פיראָנדיטשקין אין די מולטערלעך, איז גע-
קומען ווידער אמאל דער יצר-הרע.

— זעסט, — זאָגט ער, — גרינע אנרעסן?
זעסט, וואָסערע רויטע וויימפערלעך?

— פון גרינע פירות, — זאָג איך, — ווערן
נאָר אייליק די ציין.

— מאַך "שהחיינו", — זאָגט צו מיר דער
יצר-טוב, — שהחיינו איז א מצוה...

— שהחיינו, — זאָג איך, — וועל איך נאָך
צייט האָבן צו מאַכן; דער זומער איז נאָך גרויס.
עס וועט נאָך גיין א סדרה פון וויינשל און פון
פלוזמען, פון עפל און פון באָרן, פון דיניעס
און פון קאווענעס... איך וועל בעסער איבערלאָזן
דאָס געלט, אס ירצה השם, אויף סוכות — זיך
קויפן א פאָן.

און ס'איז געבליבן, איך זאל איבערלאָזן
דאָס געלט, אס ירצה השם, אויף סוכות — זיך
קויפן א פאָן.

1.

גאָט האָט געהאַלפן, דער סוכות איז גע-
קומען. און איך האָב זיך געקויפט א פאָן, א
גרויסע, א געלע, א "צווייטיקע".

פון איין זייט זיינען געווען אויסגעמאַלט
צוויי חיות, וואָס האָבן געהאט א פנים פון קעז,

נאך באמת זיינען זיי געווען לייבן, מיט אַפּענע
מיילער און מיט לאנגע צונגען. אויף די צונגען
ביי זיי זיינען געווען ארויפגעטאָן פייפלעך, אפנים
שופרות.

דאָ האָט איר איין זייט פּאָן. אויף דער
אנדערער זייט איז געווען נאָך שענער. דאָרט
זיינען געשטאנען אויסגעמאַלט די פּאַרטדעמן פון
משה מיט אהרונען, פינקטלעך, ווי לעבעדיקע.
אין מיטן, צווישן משה מיט אהרונען. — א גאנץ
צע כאַלאַסטערע יידעלעך, געפאַקט איינס אויף
דאָס אנדערע, מיט תורהלעך אין די הענט. די
יידעלעך הויבן פיס און זינגען: שישו ושמחו
בשמחת תורה.

באקומען א פּאָן, באדארף מען קריגן א
שטעקל צו דער פּאָן.

דאָ מוז מען שוין אַנקומען צו רב זיאמע
דעם סטאַליער, טאַקע דער זעלבער רב זיאמע,
וואָס האָט אמאָל זיך אונטערגענומען מיך אויס-
לערנען ריידן "זוי א מענטש".

— וואָס וועסטו עפעס זאָגן, טאַפעלע טו-
טאריטו?

— א שטעטל צו דער פּאָן...

— וואָס הייסט, — זאָגט ער א שטעטל?

— א שטעטל, — זאָג איר, — פון א

שטיקל האַלץ מיזאַל טאַנען טראָדן די פּאַן.

רב זיאמע טרױבט מיט מיר אזוי לאנג
קאטאַוועס, בױ איך צעוויין זיך. דעמאַלט ווערט
ער ווייך, ווארפט אוועק אלע ארבעט, נעמט א
שטיקל האַלץ, א שניץ אהער, א שניץ אהין —
פארטיק.

אצינד פעלט מיר נאך אן עפל מיט א
ליכטל, געוויינטלעך, פון וואקס, ניט פון חלב,
ווארים חלב, אז עס וועט ארויפקאפן אויפן עפל,
איז פארפאלן דער עפל, מ'וועט אים נאכדעם
ניט קאַנען עסן... אָבער וואקס מאכט ניט אויס,
וואקס איז כשר.

נו, און וואקס איז דאך ביי מיר פאראן מער
ווי ביי אלע יינגלעך. אדרבא, א יינגל, אז ער
באדארף א שטיקל וואקס, צו וועמען קומט ער
אָן? צו מיר! ווארים מיין טאטע איז דאך אונטער
שמש אין אונטערשטן קלייזל פון דער קצבישער
קלױז. איז וואָס עס בלייבט נאך יום־כפור פון די
ליכט געהערט צו אים — דאָס איז זיין הכנסה.
ער שמעלצט דערפון "שמשים" צו די חנוכה־
ליכטלעך, הברלות און סמאטשיקעס. און וואָס
עס פאלט אראָפּ פון די הברלות מיט די סטאַ־
טשיקעס געהער צו מיר — דאָס איז מיין הכנסה.

הקיצור, איך האָב אלצדינג, וואָס מען באַ־

דארף!

אריינגעזעצט די פאן אין שטעקל, אויפגע-
 פאסט אויפן שפיץ א רויטן עפל, אָנגעצונדן פון
 אויבן דאָס וואַקסענע ליכטל, לאָז איך מיר שמוני
 עצרת אויף דער נאכט אין שול אריין, צו די
 הקפות, לעבעדיק - פריילעך, ווי א גליקלעכער
 פרינץ, ווי א בן מלך, וואָס קיינער איז צו אים
 ניט גלייך.

עס שטעלט זיך מיר פאַר, אז איך בין שוין
 אין שול אויבן, אויף דער מזרח-באנק, מיט אלע
 בעלי-בתישע קינדער. די ליכט ברענען. מיין פאן
 איז שענער פון אלע פאָנען. מיין עפל איז רויטער
 פון אלע עפל. מיין ליכטל איז גרעסער פון אלע
 ליכטלעך. אין שול איז אן ענגשאפט, א היץ
 מיט סכנות-נפשות. ווייבלעך און מיידלעך א סך
 זיינען געקומען קושן די תורה. אַט גייט רב מלך
 דער חזן מיטן צעלאָזטן טלית אויף צופריער, ווי
 א גענעראל-פעלד-מארשאל. נאָך אים — די
 בעלי-בתים. רב מלך ציקלט זיך און זינגט אויף
 זיין בלעכענער שטימע: "ערוֹז ד-לים, הושיעה
 נא!" די ווייבלעך מיט די מיידלעך שפרינגען אין
 פנים אריין, קושן די תורות און שרייען מיט א
 קוויטש: "דערלעבט איבעראיָאר! דערלעבט אי-
 בעראיָאר!" — "גם אתם! גם אתם!"

נאָך איידער מען קומט צו צום אונטערשטן
 קלייזל פון דער קצבישער קלויז, דאַרט וווּ איך

דאוון, מוז מען דורכגיין פארביי עטלעכע שולן
און בתי-מדרשים: די קאלטע שול, די ליטווישע
שול, דאס שניידערשע שולכל, דאס גרויסע בית-
מדרש, דאס קליינע בית-מדרש, דאס אלטע בית
מדרש, די ערשטע קלויז, די חסידישע קלויז, די
מתנגדישע קלויז, די נייע קלויז, דאס געלע
קלייזל — ביז מען קומט צו דער קצבישער קלויז
און פון דארטן שוין לאזט מען זיך אראפ אין
אונטערשטן קלייזל.

אָט די אלע שולן און בתי-מדרשים, וואָס
איך האָב אייך דאָ אויסגערעכנט, זיינען חלילה
ניט צעוואָרפֿן דער אין ליט, יענער אין סטריט,
ווי ביי אייך אין יעהופּעץ. ביי אונדז, אין קאָסרי-
לעווקע, איז אַ חיות. ביי אונדז געפינען זיי זיך
אלע אויף איין גאָס, אויף איין שטיקל ערד,
כמעט אויף איין הויף, — און דאָס ווערט אָנגע-
רופֿן דער "שול-הויף".

אונדזער שול-הויף האָט צוויי געשטאלטן:
אין דער וואַכן איז ער אנדערש, שבת און יום-
טוב — ווידער אנדערש. אין דער וואַכן איז ער
א מאַרק פֿון ייִדישע ספרים, מליתים, ציצית
און מוזות, פּוילע עפל, קברות-בארלעך, מאַנד-
לעך, בייגעלעך און צוקערלעקער. ציגן צעלייגן
זיך, ווי ביים מאַטן אין וויינגארטן, און זיינען
מעלה-גרה, שאַקלען בשעת מעשה מיט די

בערדלעך. קומט אבער שבת און יום-טוב — אויס מארק, אויס מסחר, אויס ציגן. יידן, זאלן גע-
זונט זיין, קלייבן זיך צונויף רעדלעכווייז מען
רעדט און מען גראגערט. מען דערציילט נייעס
פון דער גאנצער וואָך, פונם גאנצן יאָר און פון
דער גאנצער וועלט. אויך קינדער, חדר-יינגלעך,
זיינען דאָ. חדר-יינגלעך פון אלע חדרים לויפן,
שפרינגען, שוועבן אהין און אהער, ווי די פיש
אין וואסער; גאָט האָט זיי געשענקט א מתנה —
זיי זיינען פריי! מען באטראכט זיך איינס אויף
דעם אנדערן די נייע קאפאטקעלעך, וועמעס איז
לענגער, די יום-טובדיקע קאשקעטלעך, וועמעס
קאָפ איז גרעסער, און מען מעסט אויף די פינג-
גער, וועמעס פאה איז קורצער. דערביי כאפט
מען, געוויינטלעך, ווער א פליק און ווער א
שטורך און ווער א קלאפ — ס'איז פריילעך.

נאָר פריילעכער ווי אלעמאָל איז סוכות,
שמיני-עצרת אויף דער נאכט, פאר די הקפות,
בשעת אלע יינגלעך פון אלע חדרים קומען זיך
צונויף אהער מיט די פאָנען. דאָ מושטירט
מען זיך אויס אויף כתות, גרויסע יינגלעך באזונט-
דער און קליינע יינגלעך באזונדער. דאָ באטראכט
מען איינס ביים אנדערן די פאָנען, וועמעס
שטעקל איז גרעסער, וועמעס עפל איז רויטער,
וועמעס ליכטל איז פון חלב און וועמעס — פון
וואַס. דערביי פאלן גענוג ווערטלעך, חכמות

און געלעכטערן. איינער טוט אָפּ דעם אנדערן אַ שפיצל: ער פארלעשט אים דאָס ליכטל, אָדער ער פארגנבעט זיך און בייסט אים אָפּ דעם עפל, באקומט ער אין מאטנס טאטן מיט אַ פאטש אויף פארבייסן — ביז מען צעגייט זיך אימלע-כער אין זיין שול אריין.

ח.

— מזל-טוב! טאַפּל טוטאריטן האָט אַ פּאָן!
שלום עליכם, אַ גוטער ייד, אַ האַלבן פּנים
אַפּגעברייט...

מיט אזא ברײטן ברוך - הבא האָבן מיך
חברה קונדסים באגעגנט, אז איך בין געקומען
אויפן שול-הויף מיט מיין פּאָן.

איך באטראכט אלע פּאָנען און ווארף אַ
קוק אויף מיין פּאָן — ווער? וואָס? וועמען? ווי
קומען זייערע פּאָנען צו מיין פּאָן?

ערשטנס, די פּאָן אריין. ביי קיינעם שטייט
ניט זי אזוי גלייך אריינגעזעצט אין שטעקל, אז
מען זאָל ארויסזען ביידע זייטן. ביי קיינעם אין
ניטאָ אזא גלייך, קיילעכדיק, געטאַקט שטעקל.
ביי קיינעם אין ניטאָ אזא רויטער, גלאטער עפל.
ביי קיינעם אין ניטאָ אזא שיין געראַטן ליכטל,
וואָרים ווער פארמאַגט אזוי פיל וואָס, ווי איך?
ווער האָט געכאַפט אזויפיל פעטש מיט סטוסא-
קעס, ווי איך, בשעת דער טאטע האָט מיך

געכאפט אין פאלעש אונטער דער באנק קלייבן
די שטיקלעך וואקס פון די צעשמאלצענע יום-
כפורדיקע שטיקלעך ליכט?.. איך מאך א פאר-
גלייך צווישן מיין פאן און צווישן די אלע איבער-
ריקע פאנען — און מיין הארץ ווערט פול מיט
גדלות. עם מאלט זיך מיר אויס, אז איך וואקס
און וואקס העכער און ברייטער, די פיס טראגן
מיך. עם גלוסט זיך מיר לאכן, שרייען, קוויטשן,
כאפן א טענצל.

— אנו, ווייז נאָר! — רופט זיך אָן צו מיר
יואליק דעם נגידס און בלייבט שטיין פארגאפט.

ער באקוקט מיין פאן. איך באקוק זיין פאן.
"איך מיר א פאן! — טראכט איך מיר. — איך
מיר א שטעקל! אויסגעבויגן, גלייך ווי א קא-
טשערע!" איך זע, אז ער איז א געקאכטער, נאָר
איך מאך מיך ניט וויסנדיק און קוק כלומרשט
אָן א זייט.

— קאָפּל! — מאכט ער צו מיר. — ווו
האַסטו גענומען אזא שיין שטעקעלעך?

— הא? — זאָג איך און דריי זיך אויס צו
איש מיטן פנים.

— ווו האַסטו דערטאפט, — זאָגט ער נאָכ-
אמאָל, — אזא טשאקנדיק שטעקעלעך?

— וואָס איז דען? — זאָג איך צו אים, —

ווילסט זיך אפשר בייטן אויף דיין צוואַק?..

יואליק פארשטייט דעם שטאַך. ער טוט א
גלאַנץ מיט די אויגלעך, א סמאָרע, מיט דער
נאַז, לייגט אריין די האנט אין קעשענע און
טרעט אָפּ. איך קוק אים נאָך און קוועל, עס
קומט מיר צו א שטיק געזונט. איך זע ווי ער
רופט אָפּ נחמיהו מיטן קרומען פיסל אויף א
זייט און סודעט זיך מיט אים און ווינקט אויף
מיר מיט די אויגן. איך זע גאנץ גוט, נאָר איך
מאך זיך גיט וויסנדיק. אין א מינוט ארום גייט
צו צו מיר נחמיהו מיטן קרומען פיסל, האלט
יואליקס פאַן מיטן קרומען שטעקל און רופט
זיך אָן צו מיר:

— גיב מיר אַנצונדן דאָס ליכטל; מיינס
האַט זיך פאַרלאָשן.

— ס'איז דען דיין פאַן? — זאָג איך צו
אים און בויג אָן מיין פאַן מיטן ליכטל. — איך
ווייס דאָך וועמעס פאַן דאָס איז...

און איידער איך קוק מ'ך ארום, טראַגט צו
נחמיהו זיין אַנגעצונדן ליכטל צו מיין פאַן. מיין
פאַן צינדט זיך אָן מיט א פלאַקער, פֿיפֿפו —
אים פאַן! —

ווען עס פאלט אראָפּ פונם הימל א שטיין

גלייך מיר אין קאפ אריין, ווען עס פאלט אן
א ווילדע היה אויף מיר און וויל מיך פארצוקן,
אדער ווען עס קומט מיר אנטקעגן א מת אין
האלבער נאכט און וויל מיך ווארגן, — וואלט
מיין שרעק ניט באדארפט זיין אזוי גרויס ווי
בשעת איך האב דערזען מיין נאקעטן שטעקן
מיט דער אָפגעברענטער פאָן. עס האָט זיך
ארויסגעריסן ביי מיר פון האַרצן א געשריי:

— אוי וויי, מיין פאָן! מיין פאָן! מיין פאָן!..
עס האָבן זיך א גאָס געטאָן טרערן פון
מינע אויגן. די גאנצע וועלט איז פאר מיר גע-
וואָרן פינצטער. דאָס שטעקל מיטן עפל מיטן
ליכטל זיינען ארויסגעפאלן פון מינע הענט, און
איך האָב מיך געלאָזט גיין, איך ווייס אליין ניט
ווהיין. איך ברעך די הענט און באוויין מיין
פאָן, ווי מען באוויינט א טויטן. און איך קום
צוגיין אהיים איינער אליין, אָן א פאָן, און איך
פארקלייב זיך אין א ווינקעלע, און דאָ אין
דער פינצטער, זיץ איך, דעם קאָפּ אראָפּ צווישן
די קני, און וויין שטילערהייט, קיינער זאָל ניט
זען, קיינער זאָל ניט הערן, און איך פרעג ביי
גאָט א קשיא:

— גוואלד, גוואלד, רבוננו של עולם! פאר-
וואָס קומט עס מיר? פארוואָס און פארווען?..

דאָס לעצמע קאפיטל

איר ווייסט, קינדער, אלע מעשיות האָבן
א סוף און לאָזן זיך אויס אָדער פריילעך, אָדער
טרויעריק.

יידישע מעשיות לאָזן זיך אויס, צום
מייסטנס, טרויעריק. פאראן ביי אונדז א ווערטל,
אז א ייד, ובפרט אן אַרעמאן, טאָר קיין הנאה
ניט האָבן. ס'איז א סך וועגן דעם צו דיידן; אז
איר וועט אונטערזאָקסן, וועט איר געוואָר ווערן...
דערווייל באדארף איר אייך זאָגן, אז די מעשה
מיט מיין פאָן האָט זיך נאָך ניט אויסגעלאָזט
דערמיט, וואָס איר האָב אייך דאָ דערציילט.
איר האָב נאָך גוט, גוט צוגעקרקענט, געלעבן
אין א העליש פייער, געזען פאר זיך משונה-
מאָדע זאכן, שלאנגען און עקדישן מיט פייער-
דיקע צונגען און ווילדע חיות אינם געשטאלט
פון מענטשן... איר האָב געהערט משונה-מאָדע
קולות פון קעץ און פון פיפערנאָטערס. איר האָב
זיך געוואָרפן פון היץ, געווען פארביי. מען האָט
ניט געהאלטן פון מיין לעבן. אין אונטערשטן
קלייזל פון דער קצבישער קלויז האָט מען שוין
אפילו אָפגעזאָגט תהלים אויך. איר בין געווען
העכער האלב אויף יענער וועלט.

נאָר אזוי ווי ס'איז היינט ערב יום-טוב, און
יום-טוב, בפרט שמחת-תורה, באדארף מען זיין

פריילעך, וויל איך אויסלאזן די מעשה מיט מיין
פאן אויך פריילעך.

ערשטנס, זעט איר, אז איך בין מיט גאָטס
הילף ניט געשטאַרבן.

צווייטנס, זייט וויסן, אז אויפן אנדערן יאָר
האַב איך געהאט א פאן נאָך א שענערע, מיט
א שענערן שטעקל, מיט א שענערן עפל, און
בין דוקא געווען אין שול גאנץ אויבנאָן, אויף
דער מזרח-באנק, מיט אלע בעלי-בתישע קינדער.
די ליכט האָבן געברענט, מיין פאן האָט געשיינט.
יידן זיינען געגאנגען מיט די הקפות. רב מלך
דער חזן מיטן צעלאָזטן טלית אין געגאנגען
פאָרויס, ווי א גענעראַל א פעלדמארשאַל. ער
האַט זיך געציקלט און געזונגען אויף זיין בלע-
כענער שטימע: "ער־זר ד־ל־ים, הושיעה נאָ!"
וויבלעך און מיידלעך אָן א שיר האָבן געקושט
די תורות, געשפרונגען אין פנים אריין און גע-
שריגן מיט א קוויטש: "דערלעבט איבעראַיאָר!
דערלעבט איבעראַיאָר!" — "גם אתם! גם אתם!"
קינדער, גם אתם!..

